

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 94(477)

DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2022-42-104-106>

Іван Романюк

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
доктор історичних наук, професор (Україна)
e-mail: ivanvin811@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6427-9229>
ResearcherID: AAB-4381-2020

Богдан Романюк

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
здобувач (Україна)
e-mail: bogdan811@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5046-8352>

Марченко В.О., Нікілев О.Ф. Повсякденне життя повоєнного українського села (середина 1940-х – перша половина 1950-х рр.): монографія.

Дніпро: ЛІРА, 2022. 180 с.

Анотація. Метою статті є аналіз монографії Валентини Марченко і Олександра Нікілева, яка присвячена осмисленню реаліїв повоєнного українського села, а саме, умов життя, виробництва, стану присадибного господарства, комунальним та соціально – побутовим аспектам повсякдення, освітньо–виховній та оздоровчій сфері життя селянства. На підставі здійсненого аналізу визначено оригінальність дослідження, авторське бачення проблеми, повноту використання вітчизняних та закордонних джерел, широкого кола усних свідчень учасників і сучасників тих подій. У дослідженні проаналізовано норми поведінки, турботи, надії і сподівання, умови формування життєвих позицій, взаємовідносини у соціальному соціумі в той складний і суперечливий відтинок української історії.

Ключові слова: Україна, село, повсякдення, життя, проблеми, праця, побут, освіта, культура, соціальна сфера.

Монографія В.О.Марченко і О.Ф.Нікілева, яка нещодавно побачила світ у дніпровському видавництві «Ліра», заслуговує на особливу увагу істориків-аграрників, що досліджують не лише соціально-економічний розвиток, а й різні аспекти повсякденного життя повоєнного українського села середини 1940-х – першої половини 1950-х рр.

Автори пропонують своє компетентне власне бачення умов життя, відпочинку, характеру взаємовідносин, виробниче і побутове повсякдення досліджуваного періоду.

Зацікавлений читач зможе знайти у монографії ретельний аналіз значення повсякдення в житті українського селянства.

Монографія складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, бібліографічних посилань, іменного та географічного показників. Структура роботи розроблена відповідно до цілей і дослідження, побудована за проблемно-хронологічним принципом.

Проблемам села і селянства приділена значна увага в радянській, вітчизняній та іноземній історіографії. Протягом значного періоду українська історична наука як базову розглядала соціально-економічну основу. Однак, такий підхід не враховує усієї багатогранності історичного процесу. Поза увагою залишалася саме пересічна людина з її життєвим досвідом, думками, настроями та повсякденними проблемами. Отже, на черзі – антропологічний вимір становища українського селянства, що сприятиме розумінню глибинних причин сучасних проблем сільського господарства України.

Монографія В.Марченко і О.Нікілева є цілком актуальною і своєчасною.

Науковий інтерес викликає той факт, що автори не тільки здійснили публікацію нових архівних документів, які зберігаються у фондах центральних архівів, а й документи з фондів обласних, зокрема Державних архівів Дніпропетровської, Запорізької, Полтавської та Черкаської областей. Вони здійснили глибоку аналітичну роботу, що дало їм можливість висловити власне бачення тих подій.

У першому розділі дослідники розкривають проблеми виробничих буднів села. Тотальний дефіцит робочих рук, мізер механізмів, незмінна з довоєнних часів кількість податків. Все це консервувало зuboжіння селян. Авторі говорять про те, що серйозним негативним аспектом

виробничого повсякдення життя селян виступав феномен споживацького ставлення керівників різних рівнів влади щодо колгоспного добра.

У другому розділі науковці охарактеризували життєве середовище селян, зокрема надзвичайно низький рівень благоустрою населених пунктів, їх антисанітарний стан. Житлове будівництво, зазначають дослідники, носило здебільшого стихійно-примітивний характер. Непростою залишилась на селі соціально-демографічна ситуація, побутові умови селян.

Третій розділ монографії присвячений аналізу освітньо-виховної та оздоровчої сфер життя села. Автори дослідження наголошують, що умови функціонування освітньо-наукової сфери села були непростими. Школи усіх рівнів мали проблеми матеріального характеру, низький рівень матеріально-технічного забезпечення. Особливістю шкільного контингенту були діти – «переростки», які найчастіше віддавали перевагу праці у колгоспі між навчанням. Автори зазначають, що «сільська молодь» у основній своїй масі залишалась малоосвіченою, лише небагатьом вдавалося отримати повну середню освіту і продовжити навчання у вищих навчальних закладах.

Дослідники порушують питання оздоровчої сфери та спроможність її надавати медичні послуги населенню. Розповсюдженим явищем на селі було самолікування та звернення до бабок-повитух.

Четвертий розділ репрезентує читачам реалії дозвілєво-відпочинкового буття у повсякденні селян. У цьому розділі проаналізовано фінансування осередків культури, яке здійснювалося колгоспами у вкрай обмежених розмірах. Політичні і державні свята на селі носили формальний характер. Основними традиційними святами залишались Різдво та Великдень.

Тож автори роблять висновки, що повсякдення українського повоєнного селянства визначалося незадовільним матеріальним станом колгоспів і колгоспників, неналежним рівнем благоустрою, обмеженістю їх духовних і матеріальних потреб та вимушеною побутовою невибагливістю.

Цінним у рецензованій монографії є те, що її автори ґрунтовно та ретельно проаналізували такі маловідомі раніше компоненти селянського господарства, як гендерна ситуація в сільському середовищі, бюджет, життєві потреби, побут і дозвілля, їх виробниче забезпечення. Поза увагою Валентини Марченко і Олександра Нікілева не залишилась соціальна інфраструктура, а також ступінь проявів та наповненості всіх цих сторін життя людини у сприйнятті учасників і сучасників досліджуваних подій.

Книгу вирізняє, і в цьому її привабливість, значна кількість фото документів із фондів музеїв інтернет-мережі, які наочно показують тогочасне повсякдення.

Пропонована читачам книга В.Марченко і О.Нікілева має не тільки науково-пізнавальне, а й практичне значення. Її матеріали і теоретичні узагальнення можуть бути використані при розробці проблем соціальної історії, створенні спеціальних і узагальнюючих праць з історії українського селянства та навчальних посібників. Окремі положення і висновки дослідження можуть бути також враховані при виробленні основних засад сучасної аграрної політики в сільськогосподарському секторі нашої держави.

Загалом монографія підготовлена відомими дослідниками-аграрниками вартує нашої уваги. Вона дає не прикрашену і не спотворену картину сутності реалій життя українського селянства першого повоєнного десятиріччя.

Підсумовуючи, констатуємо, що монографія В.О.Марченко і О.Ф.Нікілева «Повсякденне життя повоєнного українського села (середина 1940-х – перша половина 1950-х рр.)» – є значним науковим доробком, який значно розширює та доповнює сучасні знання з аграрної історії України середини ХХ ст.

Ivan M. Romanyuk

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Dr. (History), Professor (Ukraine)

Bohdan I. Romanyuk

National Pedagogical Dragomanov University
Postgraduate Student (Ukraine)

Marchenko V.O., Nikilev O.F. Everyday Life of a Post-War Ukrainian Village (Mid-1940s - First Half of 1950s): Monograph. Dnipro: LIRA, 2022. 180 P.

Abstract. *The purpose of the article is to analyze the monograph of Valentina Marchenko and Oleksandr Nikilev, which is devoted to the understanding of the realities of the post-war Ukrainian village, namely, living conditions, production, the state of the homestead economy, communal and social - household aspects of everyday life, educational - educational and recreational spheres of peasant life. Based on the analysis, the originality of the research, the author's vision of the problem, the complete use of domestic and foreign sources, a wide range of oral testimonies of the participants and contemporaries of those events were determined. The study analyzed the norms of behavior, care, hopes and expectations, the conditions for the formation of life positions, mutual relations in the social society, in that complex and contradictory aspect of Ukrainian history.*

Key words: *Ukraine, village, everyday life, problems, work, education, culture, social sphere.*

Статтю надіслано до редколегії 07.09.2022 р.
Статтю рекомендовано до друку 14.11.2022 р.